

7. Selivanova O. O. (2011). *Lingvisty'chna encyklopediya*. [Linguistic encyclopedia]. Poltava: Dovkillya. K., 844 s.
8. *Sociologicheskij jenciklopedicheskij slovar'*. (2000). [Sociological Encyclopedic Dictionary]. Osipov G. V., Golenkova Z. T., Kostomahina L. P. i dr. M. : Norma, 488 s.
9. Economist URL : <https://www.economist.com/node/comments>
10. Guardian URL: <https://www.theguardian.com/uk/commentisfree>
11. Independent URL : <https://www.independent.co.uk/voices>
12. Washington Post URL : <https://www.washingtonpost.com/opinions>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Людмила Суховецька – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Наукові інтереси: дискурсологія, прагмалінгвістика, політичний дискурс, стилістика.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Liudmyla Sukhovetska – PhD of Philological Sciences, Associate Professor of the Germanic Philology Department, Horlivka Institute for Foreign Languages SHEE «Donbass State Pedagogical University».

Scientific interests: discourse, pragmalinguistics, political discourse, stylistics.

УДК 811.11.112

DOI: 10.36550/2522-4077-2021-1-193-265-272

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ЯК ЗАСІБ СТИЛІСТИЧНОЇ ВИРАЗНОСТІ

Тетяна ТОКАРЄВА (Кропивницький, Україна)

ORCID: ORCID iD 0000-0001-6898-821X

e-mail: tokareva.tatyana29@gmail.com

ТОКАРЄВА Тетяна. ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ЯК ЗАСІБ СТИЛІСТИЧНОЇ ВИРАЗНОСТІ. У статті розглядаються та узагальнюються основні групи фразеологізмів з огляду на їх можливості для створення стилістичного ефекту в текстах різних функціональних стилів німецької мови. Увага акцентується на таких видах фразеологічних зворотів, як фразеологізми, що мають ознаки групи слів, до яких належать ідіоми, подвійні форми, та зворотів, які мають ознаки речення, до яких відносяться прислів'я, приказки, афоризми, крилаті вирази, сентенції та лозунги. Підкреслюється, що, в основному, фразеологізми слугують для вираження образно-емоційної оцінки предметів та явищ у текстах різних функціональних стилів.

Ключові слова: фразеологізми, стилістичний ефект, стилістичне значення, функціональний стиль, оцінне значення, стилістична функція фразеологізмів.

TOKARYEVA Tetyana. PHRASEOLOGISMS AS A MEANS OF STYLISTIC EXPRESSION. The article considers and summarizes the main groups of phraseology in view of their ability to create a stylistic effect in the texts of different functional styles of the German language/ Attention is focused on such types of phraseological inversions as phraseologies that have the feature of a group of words, which include idioms, double forms, and inversions that have the characteristics of sentences, which include proverbs, sayings, aphorisms, winged expressions, sentences and slogans. It is emphasized, that, mainly, phraseology serves in the stylistic arrangement of texts of certain functional styles to express the image-emotional assessment of objects and phenomena. An important aspect is the definition of stylistic functions of phraseology, as they depend on various factors. By areas of use, functional-colored phraseology (phraseology of scientific style, non-terminological phraseology, official-business phraseology) is distinguished. According to the functional style, type of text, stylistic color and other connotations, phraseology can have the following functions: 1) enhancement of clarity and emotionality; 2) expression of personal attitude; 3) strengthening pragmatic influence; 4) euphemistic function. Emotionally expressively colored phraseological units are widely used on oral and written speech, in all functional styles. Phraseology is an effective means of artistic representation. The ability of phraseological units to perform one or another pictorial function is based on their connotative meaning. Phraseologisms are characterized by great imagery, emotionality, expressiveness, stylistic color, potential ability to modify. All this contributes to the dynamism of phraseology, defines them a certain place in the texts of fiction. As a result of the processed material it was found, that neutral phraseology is used in different functional styles, and a group of expressive-phraseological units is used mainly in everyday speech, as well as in texts of fiction and non-fiction.

Key words: phraseology, functional style, stylistic effect, stylistic meaning, evaluative meaning, stylistic function of phraseology.

Постановка проблеми. Фразеологізми займають чинне місце у загальному лексичному складі більшості мов, у тому числі й німецької мови. Звичайно, вивченням та дослідженням фразеологічних виразів різних груп та видів за правом займається лексикологія. Стилістика ж, у свою чергу, цікавиться даним пластом лексики зі своєї точки зору, розглядаючи його наповнення у якості основи, своєрідного будівельного матеріалу, який слугує «для створення образних засобів із заданим стилістичним ефектом» (Мацько, 2003:39). Група лексико-фразеологічних засобів, поряд із граматично-стилістичними та традиційними стилістичними засобами, виступає одним із засобів текстотворення. У тексті фразеологічні вирази отримують своє стильове значення, реалізуючи свою конотативну здатність. Д.Фаульзайт та Г.Кюн вважають, що всі мовні засоби можуть одночасно виступати і у ролі стилістичних засобів (звичайні мовні засоби – слова, граматичні форми, синтаксичні конструкції, фразеологічні вирази) (Глушак, 1981:45).

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Дослідження, спрямовані на вивчення фразеологічних одиниць мови через призму стилістики, проводилися й раніше. Але багато аспектів теоретичної фразеології є не достатньо дослідженими. Фразеологія у системі засобів образності, якими широко послуговується стилістика, висвітлена недостатнім чином; не можна стверджувати, що існує спільний принцип, за яким семантизуються фразеологізми у царині стилістики; стилістичне значення фразеологічних одиниць, таких як лозунги, цитати, крилаті вислови, часом і твори народного фольклору, як-то народні пісні, не знайшли одностайної «стилістичної оцінки».

Багато відомих вчених у галузі мовознавства, такі як О.Єфімов, І.Чередніченко, М.Шанський, Е. Різель, Ш.Баллі, М.Брандес, Р.Екерт, А.Сеше та ін. розглядали фразеологізми з точки зору їх використання у якості стилістичних засобів, виокремлювали стилістичні функції фразеологізмів. Хоча названі науковці дотримуються спільних поглядів стосовно застосування принципів стилістичної класифікації слів до фразеології, однак вони пропонують доволі відмінні прийоми та методи для дослідження а також способи розкриття значення фразеологічних одиниць (Баран, 1999:120). Зокрема, зарубіжні лінгвісти Ш.Балі й А.Сеше провели дослідження стосовно визначення типів фразеологічних сполук у стилістично-семантичному плані. Зокрема, Ш.Балі висунув положення про те, що «стилістика вивчає емоційну експресію елементів мовної системи, а також взаємодію мовних фактів, які сприяють формуванню системи виразових засобів тієї чи іншої мови» (Баллі, 1961:39).

Метою статті є розгляд та узагальнення основних груп фразеологізмів стосовно їх можливостей для створення стилістичного ефекту в текстах різних функціональних стилів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фразеологічна одиниця являє собою стійке та відтворюване, роздільно оформлене, але у семантичному плані цілісне сполучення слів із повністю або частково переосмисленим значенням. До складу фразеології мови входять номінативні стійкі словосполучення, ідіоми, прислів'я, приказки, крилаті слова та вирази, літературні цитати, фразові штампи (Брандес, 1990:278).

Вітчизняна дослідниця у галузі стилістики Л.І.Мацько зазначає, що «фразеологія вивчає стійкі словосполучення і вирази, значення яких не виводиться із суми значень компонентів, а мотивується внутрішнім образом. Внутрішня форма зумовлює цілісне значення фразеологізму і часто визначає його додаткові семантичні відтінки» (Мацько, 2003:38). При цьому вона називає «оцінне значення» «одним із домінуючих чинників у формуванні семантичної цілісності фразеологічних одиниць» (Мацько, 2003:39). Важливим є твердження про те, що фразеологізми виступають у ролі таких стильових засобів, які можуть використовуватися лише в одному певному стилі, або у декількох стилях, «в межах одного чи кількох стилів фразеологізми диференціюються ще й за стилістичним значенням та колоритом» (Мацько, 2003:39). Фразеологізми поділяються при цьому на такі, як поетичні, книжні, урочисто-піднесені, високі. «Усно-розмовні фразеологізми мають

здебільшого зневажливо-знижене експресивне забарвлення і відповідне цьому стилістичне використання, формують колорит простоти, фамільярності» (Мацько, 2003:39).

Відомі ж науковці Е.Різел та Е.Шендельс відносять до фразеологічних зворотів : 1) фразеологізми із характером групи слів, до яких належать ідіоми та подвійні форми (*Zwillingsformeln*), які утворюють ядро експресивної фразеології; 2) звороти (*Fügungen*) із характером речення, до яких відносяться прислів'я та приказки, афоризми, сентенції, крилаті вирази та лозунги; 3) стійкі порівняння, які займають проміжну позицію між словами-еквівалентами та реченнями-еквівалентами (Riesel, Schendels, 1975:87-88).

Як зазначає М.П.Брандес, фразеологізми як одиниці вторинного утворення створюються для конкретизації та для образно-емоційної оцінки предметів і явищ, вже названих у мові. Фразеологічні одиниці мають різний ступінь виразності. Серед них є й нейтральні, які наближаються до термінів чи номенклатурних найменувань. В німецькій мові вони утворюють особливу групу номінативних стійких словосполучень: 1) субстантивні або дієслівні сполучення, обмежені у своєму вживанні певною соціальною сферою, наприклад: *Rat für Gegenseitige Wirtschaftshilfe (RGW)*, *die innere Form* (лінгвістичний термін); 2) аналітичні дієслівні конструкції на кшталт *zum Ausdruck bringen*, які відрізняються від свого дієслівного еквівалента (*ausdrücken*) більш високим забарвленням; 3) словосполучення з абсолютним знахідним відмінком (*der absolute Akkusativ*): *einen Hut in der Hand* і генетичні конструкції із семантикою обставини чи предикативного означення (*adverbiale, prädikative, genitivische Wortverbindungen*): *gesenkten Hauptes, leichten Kaufs, leichten Schrittes* – які мають дещо піднесене та злегка експресивне забарвлення.

Мовознавці виокремлюють також групу експресивно-емоційних фразеологічних одиниць, до яких належать ідіоми, прислів'я та приказки, крилаті слова та вирази і т. ін. Цей тип фразеологізмів є широко вживаним у розмовно-побутовому мовленні, у мові художньої та публіцистичної літератури. Стилістичний потенціал фразеології розширюється і завдяки стилістичним можливостям девізів та афоризмів (Брандес, 1990:278; Іваненко, 2011: 66).

Слід зазначити, що Є.П.Тимченко стверджує, що стилістичні маркування фразеологізмів впливають на можливості їх використання. Нейтральні фразеологізми вживаються у всіх функціональних стилях: *eine Rolle spielen, auf jeden Fall, die Hände in den Schoß legen* (Тимченко, 2006:91). Для стилістики особливий інтерес мають перш за все стилістично-марковані фразеологізми - урочисто-піднесені та просторічні (Арнольд, 1973:161). Урочисто-піднесені фразеологізми є типовими для наукового, публіцистичного стилю та канцелярського стилю: *der tote Punkt, den Pegasus reiten (besteigen)*. При цьому існують і вирази суто книжно-писемного стилю, вони також можуть запозичуватися з інших мов: *vertragschließende Seiten, von der Position der Stärke, formale Logik*. Просторічні фразеологізми характеризуються невимушеністю та привабливістю, інтимністю: *mein Name ist Hase, ich weiss von nichts; einen Bären aufbinden*. Фразеологізми із грубим відтінком забарвлення вживаються у повсякденному мовленні, вони мають найвищий ступінь емоційності, оціночне значення та експресивність. Сюди належать перш за все фамільярні, оціночні фразеологізми. Лайки або ж вульгарні фразеологізми звучать доволі грубо: *den Arschfinger zeigen, jeden Scheißdreck behandeln*. Звичайно, фразеологізми можуть мати різне забарвлення (іронічне, довірливе, несмішливе і т. ін.) (Тимченко, 2006:92).

Важливим аспектом є визначення стилістичних функцій фразеологізмів, оскільки вони залежать від різноманітних факторів. Стилістичним засобом може виступати порушення стилістичної, семантичної чи предметно-логічної дистрибуції (Шадрин, 1991:156-157). Завдяки цьому зміцнюється контекстуальна виразна здатність фразеологізмів. Порушення семантичної дистрибуції трапляється тоді, коли фразеологізм вживається у контексті, де він отримує індивідуальне, а не узуальне значення. Порушення стилістичної дистрибуції фразеологізму пов'язане із його вживанням у стилістичному оточенні, яке йому не притаманне, наприклад, урочисто-піднесені фразеологізми використовуються у контексті повсякденного мовлення. Завдяки цьому досягається комічний ефект. При порушенні

предметно-логічної дистрибуції мова йдеться про використання фразеологізму відносно незвичного для нього предмету (Тимченко, 2006:95).

За сферами вживання виокремлюються функціонально-забарвлені фразеологізми: 1) фразеологізми наукового стилю, серед них термінологічні словосполучення: *sächlicher Stil; emotional-expressive Stilfärbung; stehende Epiteta; der lange Satz; das trennbare Präfix; abstrakter Begriff; Formen der Niederschrift* та ін.; 2) нетермінологічні фразеологізми: *allgemeine Betrachtungen; jmdm. zu Dank verpflichtet sein; für Anregungen danken wir; es setzt ein Mindestmaß an etw. voraus; aus dem Grunde ... notwendig scheinen; etw. ist in der Praxis zu prüfen; etw. fand Berücksichtigung; unter dem Gesichtspunkt* та ін.; 3) офіційно-ділові фразеологізми, які складаються як із власне фразеологічних одиниць, у тому числі термінологізованого типу: *eine strafrechtliche Verfolgung; entgegenstehende Rechtsvorschriften; erneute öffentliche Auslegung; die Musterung für den Wehrdienst; vertrauliche Verschlussache* та ін., так і близьких до них стійких шаблонів та штампів-термінів: *es bedarf keiner Erwähnung, die getroffenen Feststellungen, hiermit wird bestätigt, gemäß dieser Ordnung gilt..., seine Gesamthaltung war vorbildlich, aufgrund seines großen Fleißes, gesellschaftliche Einsätze durchführen* та ін. (Брандес, 1990:279).

Стиль публіцистики також доволі багатий на фразеологізми. Серед них можна виокремити: 1) стійкі словосполучення: *die fünfte Kolonne, im Brennpunkt stehen; ohne Ansehen der Person, Alarm schlagen, das Fundament legen, den Trend zu etw. signalisieren, inflationistische Preise, den Kurs steuern, keiner Kritik standhalten, ein Vergleich drängt sich auf;* 2) метафоричні стійкі словосполучення: *das Rad der Geschichte zurückdrehen, die chinesische Karte ausspielen, im Blickfeld behalten, die Zeiten des Irren und Wirren* та ін. (Брандес, 1990:279).

Відповідно до функціонального стилю, виду тексту, стильового забарвлення та інших конотацій фразеологізми можуть мати наступні функції: 1) підсилення наочності, емоційності, привабливості через вживання просторічних фразеологізмів: *Vorsicht, der Bursche will euch auf den Besen laden! 10 Jahre lang hatte der Fälscher die Polizei an der Nase herumgeführt. Er kam sich betrogen vor, zum Narren gehalten;* 2) сила переконання, вираження особистого ставлення: *Aber du hast mich hintergangen und hinter das Licht geführt;* 3) підсилення прагматичного впливу, раціоналізації спілкування: *Die Touristen merkten nicht, dass ihnen der Sizilianer blauen Dunst vormachte;* 4) евфемістична функція, наприклад: *Zu guter Letzt scheint man den Präsidenten der National City Bank ... mit einem Betrag von 211000 Dollar übers Ohr gehauen zu haben;* 5) створення певного колориту. Так, фразеологічні архаїзми можуть слугувати для того, щоб створити історичний колорит, передусім в історичних романах, як, наприклад, „*Berliner Zimmer*“. Піднесено-урочисті фразеологізми надають текстові святкового характеру, наприклад: *wie Phönix aus der Asche steigen;* 6) ефект гумору, сатири, іноді сарказму досягається у випадку, коли архаїчні чи піднесено-урочисті фразеологізми вживаються у не зовсім доречному контексті: *die langen Kerls. Das ist ein alter Zopf.* (Тимченко, 2006:95).

За своїм емоційно-експресивним забарвленням фразеологізми поділяють на групи високого та зниженого стилістичного тону, всередині цих груп існує велика диференційованість різноманітних відтінків фразеологізмів (іронічних, жартівливих, недбалих, урочистих і т. ін.) (Брандес, 1990:279). До фразеологізмів високого стилістичного тону можна віднести: 1) архаїзми: *das Zeitliche segnen, in ein besseres Jenseits gehen;* 2) поетизми: *der eingebildete Kranke, das gelobte Land, der letzte Wille, die Krone der Schöpfung, verbotene Frucht;* 3) книжні вирази: *Rum erwerben, geschworener Feind, den Weg ebnen;* 4) варваризми: *Salto mortale, time is money, qui pro quo.*

Фразеологізми зниженого стилістичного тону представлені: 1) розмовними словосполученнями: *aus erster Hand, drei Käse hoch, ein Dach über dem Kopf haben;* 2) жаргонними виразами: *das Lampenfieber haben, in rollender Schicht arbeiten, gehemmte Draufgänger;* 3) просторічними виразами та вульгаризмами: *jmdn. zu Kleinholz verarbeiten, jmdn. unter dem Pantoffel haben, jmdn. in den Dreck ziehen.*

Емоційно-експресивне забарвлення у розглянутих групах фразеологізмів утворюється за рахунок повторів слів, алітерацій у сполученнях часткових синонімів, алітерацією, асонансом у сполученнях повних та часткових синонімів, за рахунок образності слів. Емоційно-експресивно забарвлені фразеологічні одиниці широко використовуються в усному та писемному мовленні, у всіх функціональних стилях. Однак заборона використання просторічно-розмовної лексики та фразеології у науковій та діловій сферах спілкування дотримується особливо суворо (Брандес, 1990:280).

Фразеологія, у свою чергу, може відігравати значну роль у створенні тексту. «Для Е.Різель критерієм стилістичної класифікації фразеологізмів служить співвідношення між функцією та виражальними засобами, додатковим критерієм – граматично-структурна властивість фразеологічних типів» (Баран, 1999:122). Е.Різель розрізняє нейтральну фразеологію (*schwarze Pocken; erste Lautverschiebung, Bilanz ziehen, in Strafe nehmen; volkseigener Betrieb; Held der Arbeit, dicke Milch; roter Wein; stehenden Fusses; leichten Schrittes; Schach spielen* та ін.), яка не реалізує особливого стилістичного завдання, та експресивну фразеологію, у якій можуть існувати доволі різноманітні відтінки виразності (*den Kopf in den Sand stecken; durch die Lappen gehen; in die Karten sehen lassen; am Zuge sein; auf volle Touren kommen; eine lange Leitung haben; etwas über den Haufen werfen; im Bilde sein; auf die schiefe Bahn geraten; mit Engelszungen prädigen; blass und bleich; zittern und zagen; in Saus und Braus; kreuz und quer; bei Nacht und Nebel; mit Kind und Kegel; mit Mann und Maus; über Stock und Stein; singen und sagen; Schmiede das Eisen, solange es heiss ist; Ende gut – alles gut* та ін.). Фразеологізми цієї групи можуть бути представлені у всіх функціональних стилях, експресивні фразеологізми використовуються переважно у текстах художньої літератури, у повсякденному мовленні та, переслідуючи певну мету, у текстах преси.

Безперечно, фразеологія є дієвим засобом художнього зображення. Здатність фразеологізмів виконувати ту чи іншу зображальну функцію ґрунтується на їх конотативному значенні. Фразеологізмам властива велика образність, емоційність, експресивність, стилістична забарвленість, потенційна здатність до модифікації. Все це сприяє динамічності фразеологізмів, визначає їм певне місце в текстах художньої літератури, де вони, як справедливо зазначає І.Чернишова, запрограмовані (Чернышева, 1976:157). Це аж ніяк не означає, що чим більше фразеологізмів у творі, тим більш художнім стає твір. Його художність не визначається наявністю в ньому переважної більшості певного виду лексики, а навпаки, є його особливістю. Фразеологія широко використовується як засіб художнього відтворення у різних жанрах художньої літератури. Стилістичне використання фразеологізмів є досить багатогранним.

Фразеологізмам як знакам мовної системи притаманний семантико-стилістичний потенціал. Він не є постійною величиною і в процесі мовлення може змінюватися в залежності від контексту, завдяки чому збільшується діапазон використання фразеологізмів, як засобів художнього зображення. Арсенал способів творчого використання фразеологізмів у художній літературі дуже багатий. У цьому зв'язку доцільно зупинитися на найбільш розповсюджених способах та прийомах використання фразеологізмів в узуальній та okazіональній сферах (Riesel, 1959: 129).

Е.Різель розрізняє поняття узуального та okazіонального вживання фразеологізмів в залежності від того, чи зазнає фразеологізм певної (зовнішньої чи внутрішньої) видозміни. Узуальним вважається вживання фразеологізмів без будь-яких перетворень значення, структури чи компонентного складу (функція фразеологізмів у даному контексті до уваги не береться). Якщо ж зазначена структура чи компонентний склад фразеологізмів зазнали змін, то має місце okazіональне вживання фразеологізмів. При узуальному використанні фразеологізмів необхідно враховувати і їх функціональне навантаження. Якщо фразеологізм не зазнав жодних змін, але підсилює створений ним стилістичний ефект, то іноді говорять про його okazіональне вживання (Riesel, 1959:130).

Широке застосування знаходять фразеологізми, як засіб художнього зображення в їх узуальній, загальноприйнятній формі. Однією з основних функцій фразеологізмів є

увираження образності мовлення, наприклад: *Na, warte, Marichen! Dir lackieren wir auch mal die Fassade* (H.Fallada. *Wer einmal aus dem Blechnapf frisst. Dabei war sein Zuhause keine Drei Stunden weit weg, am Schwielowsee. Sein Hof käme ganz auf den Hund* (A.Seghers. *Die Toten bleiben jung*). Фразеологізм „*j-m die Fassade lackieren*“ – „розмалювати кому-небудь фізіономію“, „*auf den Hund kommen*“ – „занепадати“ притаманна яскрава образність і високий ступінь експресивності. Цю функцію можна назвати універсальною, оскільки вона неодмінно супроводжує усяке інше навантаження фразеологічних одиниць.

Важлива роль належить фразеологізмам, як засобу впливу на соціальну та індивідуальну поведінку людей, тобто, як засобу досягнення бажаного прагматичного ефекту.

Нерідко фразеологізми вживаються для акцентування або виокремлення ідеї твору. Зустрічаються фразеологічні одиниці і в ролі заголовків. Часто письменники використовують фразеологізми в ролі епіграфів.

Надзвичайно часто фразеологізми слугують для характеристики персонажів. Вони можуть служити як допоміжним, так і одним із основних засобів створення портрета; з їх допомогою можна розкривати внутрішній світ персонажів, визначати їх душевний стан в якийсь момент, чи характеризувати їх окремі вчинки, дії, намалювати зовнішній вигляд, створювати мовні портрети.

Так, у п'єсі „*Leben des Galilei*“ Б.Брехт створює цілий ряд образів вчених і духовних сановників, мова яких пересипана науковими термінами, афоризмами, біблійними зворотами, наприклад: *Ein Apfel vom Baum der Erkenntnis, Wenn es keinen Gott gäbe, müsste man ihn erfinden. Die Wahrheit ist das Kind der Zeit* (Riesel, 1959:131-132).

Широко використовуються фразеологізми також у функції підсилення. Вони можуть підсилювати як окремі слова, так і цілі фрази. *Er ist beinah draufgegangen, um ein Haar* (B.Brecht. *Schweyk im zweiten Weltkrieg*). Підсилювальну функцію фразеологізми виконують не лише завдяки розташуванню в реченні (вони займають останнє місце), але й завдяки їх багатшій смисловій наповнюваності (Riesel, 1959:133).

Оказіональне стилістичне використання фразеологізмів може здійснюватися: 1) на базі *структурної трансформації*, тобто при перетвореннях структурного чи компонентного складу фразеологізмів, які супроводжуються частковою або повною зміною значення: наприклад, фразеологізм *sich etw. aus dem Finger saugen*, у романі Г.Манна «Вірнопідданий» зустрічається в okazіональній формі „*Sie saugen sich das ja doch nur aus ihren Hungerpfoten.*“; 2) на базі *контекстуальної транспозиції*, тобто при повному або частковому переосмисленні значення фразеологізму без зміни його складу і структури: *päpstlicher als der Papst sein, babylonische Verwirrung, das goldene Kalb anbieten* (Брандес, 1990:280).

Говорячи про стилістичний ефект фразеологізмів, якого вони надають текстам художньої літератури, слід враховувати і їх трансформацію. Можливість трансформації базується на збереженні внутрішньої форми, відокремленості та відносної стабільності. Внутрішня форма може набути нової форми існування. Трансформований фразеологізм завжди зберігає свій зв'язок із вихідною формою. Існують різні можливості трансформації, які стосуються семантичної або структурно-семантичної сторони стійких виразів (Тимченко, 2006:98).

С.П.Тимченко виокремлює такі модифікації, як семантичні та структурно-семантичні. До семантичних модифікацій належать наступні: 1) повна зміна семантики фразеологізму за рахунок паралельного використання фразеологізму та вільного словосполучення: *Der Film brachte manche Kritiker auf die Palme, wobei auch mit dieser Hochzeit sehr angenehm erscheint*; 2) часткова зміна семантики фразеологізму, тобто на передній план виходить пряме чи фразеологічне значення (в залежності від контексту): „*Mir bleibt die Spucke weg*“, *sagte Konrad.* „*Es geht auch ohne*“, *sagte das Pferd.* (E.Kästner) (Тимченко, 2006:98-99). До структурно-семантичних модифікацій належать: 1) експансія (розширення фразеологізму через нові компоненти): *Zeitungen schwimmen schnell, denn sie schwimmen mit der Strom der Zeit. Sein oder Narrsein, das ist hier keine Frage.* Може бути також доповнення (розширення)

фразеологізму через іронічний авторський коментар, що є особливо характерним для журналістики: „*Das ist Jacke wie Hose*“, *sagte der Nudist und fuhr aus der Haut*; 2) субституція (заміна компонентів) відбувається через загальноживані та контекстуальні синоніми або через антоніми: *Übrigens: klassische Musik hat Händel und Füßel* (модифікація фразеологізму *Hand und Fuß haben*). *Die gordische Erdgas-Röhre* (модифікація фразеологізму *die gordische Knoten*). *Kommunalpolitiker sollten die Kirche nicht mit dem Bad ausschütten* (модифікація фразеологізму *das Kind mit dem Bad ausschütten*) (Тимченко, 2006:99-100).

Модифікації фразеологізмів є досить типовим, доволі поширеним способом використання фразеологізмів (Fleischer, Michel, Starke, 1996:156). Межі такої модифікації дуже широкі, але все ж таки фразеологічний базис має асоціюватися із структурно-семантичним інваріантом, оскільки він утворює підґрунтя для розуміння модифікованої конструкції.

Приказки, прислів'я та цитати також можуть мати семантично-стилістичні варіації (Riesel, Schendels, 1975:100). Крилаті слова та вирази використовуються у творах художньої літератури з метою підсилення вираження як засіб образності (Пономарів, 1993:124). Якщо у творі відчуваються певні мотиви, наявні герої та інші фактори якогось іншого літературного твору, в такому випадку мова йдеться про ремінісценцію, наприклад „*Die neuen Leiden des jungen W.*“ Ульріха Пленцдорфа. Також прислів'я та приказки можуть своєю функцією певним чином визначати аргументування та формування структури художнього тексту. Вони мають ефект оцінювання висловлювання певного ставлення до фактів, подій, явищ або осіб, про які йдеться мова у творі. Загалом, художньо-зображальні властивості фразеологізмів практично безмежні. Це пов'язане з їх потенційною здатністю до смислових і структурних змін.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, розглянувши особливості фразеологічних одиниць та їх функції у створенні стилістичного ефекту, можна виокремити деякі закономірності. Група експресивно-емоційних фразеологічних одиниць, до яких належать ідіоми, прислів'я та приказки, крилаті слова та вирази, вживається переважно у розмовно-побутовому мовленні, у мові художньої та публіцистичної літератури. Фразеологізми із грубим відтінком забарвлення вживаються у повсякденному мовленні, оскільки вони мають найвищий ступінь емоційності, оціночне значення та яскраво виражену експресивність. Урочисто-піднесені фразеологізми є типовими для наукового, публіцистичного стилю та канцелярського стилю. Нейтральні ж фразеологізми можуть використовуватися у всіх функціональних стилях. Подальші дослідження у даному напрямку можуть лежати у площині аналізу текстів художнього стилю, на прикладі певного твору німецькомовних письменників. Можливе також співставлення у плані аналізу творів української літератури, спрямоване на виявлення, угруповання, аналіз, визначення стилістичних функцій фразеологізмів з використанням необхідних методологічних інструментів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. Л.: Просвещение, 1981.– 94 с.
2. Афонькин Ю.Н. Русско-немецкий словарь крылатых слов: Ок. 1200 единиц. М.: Рус. яз., 1985. – 287 с.
3. Балли Ш. Французская стилистика / Ш.Балли. М.: Иностран. лит., 1961. – 393 с.
4. Баран Я.А., Зимомря М.І. Теоретичні основи фразеології. Ужгород, 1999. – 176 с.
5. Брандес М.П. Стилистика немецкого языка (для институтов и факультетов иностранных языков): Учеб. – 2-е изд., испр. и доп. М.: Высш. шк., 1990. – 320 с.
6. Глушак Т.С. Функциональная стилистика немецкого языка / Т.С.Глушак. Funktionalstilistik des Deutschen / : [Учеб. пособие для фак. и ин-тов иностр. яз.]. Мн.: Выш. школа, 1981.– 173 с.
7. Іваненко С.М. Інтеркультурна стилістика німецької та української мов. Курс лекцій (нім. мовою). К.: Національний педагогічний університет ім. М.П.Драгоманова, 2011. – 174 с.
8. Кочерган М.П. Загальне мовознавство : Підручник. Видання 2-ге, виправлене і доповнене: К.: Видавничий центр «Академія», 2006. 464 с. (Альма Матер)
9. Левицький В.В. Лексикологія німецької мови : посібник / В.В. Левицький. Вінниця: Нова Книга, 2014. – 392 с.
10. Мацько Л.І. та ін. Стилiстика української мови: Підручник / Л.І.Мацько, О.М.Сидоренко, О.М.Мацько; За ред. Л.І.Мацько. К.: Вища шк., 2003. 462 с.

11. Німецько-український фразеологічний словник. В 2-х т. / Укл. В.І.Гавриш, О.П.Прорченко. К.: Рад. школа, 1981.
12. Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. К.: Либідь, 1993. – 348 с.
13. Тимченко Є.П. Порівняльна стилістика німецької та української мов. Навчальний посібник. Вінниця : Нова Книга, 2006. – 240 с.
14. Чернышева И.И. Текстобразующие потенции фразеологических единиц // Лингвистика текста: Сборник научных трудов // Московский гос. пед. ин-т. ин. яз. им. М.Тореза. М., 1976. – Вып. 103. – С.157.
15. Шадрин Н.А. Перевод фразеологических единиц и сопоставительная стилистика. Саратов: Изд-во Саратовского университета, 1991. – 221 с.
16. Fleischer M., Michel G., Starke G. Stilistik der deutschen Gegenwartssprache.- 2. A. Frankfurt / Main: Peter Lang. 1996. – 341 S.
17. Göttert, Karl-Heinz, Jungen, Oliver. Einführung in die Stilistik. Wilhelm Fink Verlag GmbH & Co. KG, 2004. – 288 S.
18. Riesel E., Schendels E. Deutsche Stilistik. M.: Hochschule, 1975. – 316 S.
19. Riesel, Elise. Stilistik der deutschen Sprache. – Verlag für fremdsprachige Literatur. Moskau, 1959. – 467 S.
20. Wanzeck, Christiane. Lexikologie. Beschreibung von Wort und Wortschatz im Deutschen. Vanenhack & Ruprecht GmbH & Co. KG, Göttingen. 2010. – 191 S.

REFERENCES

1. Arnol'd, I.V. (1981). Stilistika sovremennogo angliyskogo yazyka. [The Stylistics of modern English]. Leningrad: Education, 94 p.
2. Afon'kin, Yu.N. (1985). Rusko-nemetsiy slovar' krylatykh slov. [Russian-German dictionary of winged words]. Moscow: Russian Language, 287 p.
3. Balli, Sh. (1961). Frantsuzskaya stilistika. [French stylistics]. Moscow: Foreign Literature, 393 p.
4. Baran, Ya.A., Yymomrya, M.I. Teoretychni osnovy frazeolohiyi.[Theoretical foundations of phraseology]. Uzhhorod, 176 p.
5. Brandes, M.P. (1990). nemetskogo yazyka. [Stylistics of the German language]. Moscow: Higher School, 320 p.
6. Glushak, T.S. (1981). Funktsional'naya stilistika nemetskogo yazyka / Funktionalstilistik des Deutschen. [Functional stylistics of the German language]. Minsk: Vysh. School, 173 p.
7. Ivanenko, S.M. (2011). Interkul'turna stylistyka nimets'koyi ta ukrayins'koyi mov. Kurs lektsiy. [Intercultural stylistics of German and Ukrainian languages. Course of lectures]. Kyiv: National Pedagogical University named after M.P.Dragomanov, 174 p.
8. Kocherhan, M.P. (2000). Vstup do movoznavstva. [Introduction to linguistics]. Kyiv: Academia Publishing Center, 368 p.
9. Levyt'kyu, V.V. (2014). Leksykolohiya nimets'koyi movy. [Lexicology of the German language]. Vinnitsia: New Book, 392 p.
10. Mats'ko, L.I. ta in. (2003). Stylistyka ukrayins'koyi movy. [Stylistics of the Ukrainian language]. Kyiv: Higher School, 462 p.
11. Nimets'ko-ukrayins'kyi frazeolohichnyi slovnyk. (1981) / Ukl. V.I.Havrys', O.P.Prorochenko. [German-Ukrainian phraseological dictionary]. Kyiv: Soviet School.
12. Ponomariv, O.D. Stylistyka suchasnoyi ukrayins'koyi movy. [Stylistics of the modern Ukrainian language]. Kyiv: Lybid, 348 p.
13. Tymchenko, Ye. P. (2006). Porivnyal'na stylistyka nimets'koyi ta ukrayins'koyi mov. [Comparative stylistics of German and Ukrainian Languages]. Vinnitsia: New Book, 240 p.
14. Chernysheva, I.I. (1976). Tekstoobrazuyushye potentsii frazeologicheskikh yedinit // Lingvisika teksta: Sbornyk nauchnykh trudov. [Text-forming potencies of phraseological units // Linguistics of the text: Collection of scientific papers]. Moscow: Moscow State Pedagogical Institute of Foreign Languages named after M.Torez.
15. Shadrin, N.A. (1991). Perevod frazeologicheskikh yedinit I sopostavitel'naya stilistika. [Translation of phraseological units and comparative stylistics]. Saratov: Saratov University Publishing House, 221 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Тетяна ТОКАРЄВА – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри німецької мови та методики її викладання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: проблеми стилістики та лексикології німецької мови.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Tetyana TOKARYEVA – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of German Language and Methods of its Teaching at the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Scientific interests: actual problems of German stylistics and lexicology.